

Từ Khủng Hoảng Kinh Tế Đến Khủng Hoảng Xã Hội Pháp Luật: Những Mô Hình Đổ Vỡ : Một Xã Hội Bế Tắc, Luật Pháp Tụt Đốc Và Khủng Hoảng Công Lý

TS.Phan Văn Song

Bề sau của khủng hoảng Kinh tế đưa đến khủng hoảng Công lý (la Justice) phải chăng có một khủng hoảng về Luật pháp (le Droit)? Luật «thực nghiệm» (le droit positif) có còn «công bằng» (juste) không?

Từ đầu thế kỷ thứ 21, từ khoảng chục năm nay, chúng ta bị tràn ngập bởi những những ngọn sóng thần-tsunami tin tức hằng ngày – qua những mạng thông tin – về cuộc sống khó khăn do khủng hoảng kinh tế. Chúng ta sống với khủng hoảng kinh tế, chúng ta suy nghĩ, lý luận, vui buồn, phản ứng do biểu đồ của khủng hoảng kinh tế, và do đó ngày nay chúng ta cùng thế hệ con cháu chúng ta sinh hoạt thích ứng với khủng hoảng kinh tế. Nói tóm lại, cũng từ và do khủng hoảng kinh tế ấy, mọi hoạt động sinh hoạt xã hội của đất nước chúng ta đang ngưng và cả thế giới đều bị chi phối, thậm chí đến cả các cơ quan, cơ chế hành chính quản trị điều hành ; và cuối cùng, dẫn đến một khủng hoảng chính trị đặt lại tất cả những quan niệm suy nghĩ, từ như sinh quan về mô hình dân chủ, đến đời sống xã hội hay quan hệ con người hay thái độ hành xử với môi trường sinh thái...

Đâu rồi những mô hình lý tưởng làm mẫu cho những giấc mơ dân chủ của tuổi trẻ của chúng tôi, những học trò ngành luật, ngành quản trị hành chính hay chính trị học, gốc công dân các quốc gia nhược tiểu á-phi đến du học tại thủ đô ánh sáng Paris hay các thủ đô các quốc gia âu-mỹ tiên tiến ? Thế giới phương tây, cái nôi của nền Dân chủ, của những sinh hoạt dân chủ, những bài học từ Magna Carta[1] đến Serment du Jeu de Paume.[2] Nước Pháp với cái những cải cách xã hội của Chánh phủ Mặt trận Bình dân năm 1936[3] với nền Giáo dục đại chúng, cưỡng bách, miễn phí và thế tục-laïc của Jules Ferry (1882-1893),[4] với chuỗi dài những cuộc Cách Mạng từ Đại Cách Mạng 1789 đến Mặt trận Bình dân 1936, hay cả cuộc Cách Mạng tháng 5 năm 1968...[5] đã gieo vào chúng tôi những tư tưởng, xác quyết chắc chắn rằng chẳng những phải có Dân chủ mới có được Tự do mà phải có Dân chủ mới tạo được Pháp trị, tạo được Công lý và Công bằng.

Hết rồi những cơ chế chính trị rõ ràng với những học thuyết rõ ràng. Ngày nay những hệ thống chính trị đều là những hệ thống vá vúi, lai căng, tư bản không ra tư bản xã hội cũng chẳng ra xã hội, toàn những lai căng, lờ dờ, nào

là Cơ đốc-Xã hội, nào là Dân chủ-Xã hội...thậm chí Tư bản-Cấp tiến, hay Cơ đốc-Cấp tiến ...! Những cải cách, những cải tổ là chỉ những biện pháp, những chương trình ngắn hạn để giải quyết một vấn đề kinh tế hay xã hội, một khủng hoảng chính trị cấp thời đang diễn, hay những biến chuyển đột ngột. từ những mâu thuẫn xã hội, từ loại đình công bãi chợ, cho đến những xung đột biên giới, những bạo loạn hay những biến động quân sự, hoàn toàn thiếu hẳn một cái nhìn viễn tượng. Chính trị ngày nay, và những người hoạt động chính trị chỉ là một hãng sửa xe với những anh thợ sửa xe đang cố lay hoay làm sao cho cỗ máy (nhà nước) hăng ngày chạy, nhưng luôn luôn với cặp mắt chăm chú vào hai biểu đồ, một là biểu đồ chứng khoán các thị trường chứng khoán trên thế giới, đặc biệt cái số một là Wall Stret New York Huê kỳ, và cái biểu đồ thứ hai là biểu đồ đo lường chỉ số cảm tình viên của mình. Nói tóm lại, xem sức mạnh của tiền và sức thu hút quần chúng cá nhân. Từ Obama Huê kỳ, đến Sarkozy hay Hollande, cựu và tân Tổng thống Pháp, hay bà Merkel Thủ tướng Đức hay ngay cả Poutine, tay độc tài Nga đều hành động theo con tim quần chúng – mỳ dân – với sự trợ giúp của những cơ quan truyền tin đại chúng làm công cụ tuyên truyền cho quyền lợi cá nhân mình!

Ngay từ đầu thế kỷ 21, qua những « biến cố về luật pháp » xảy ra ở tại Pháp, như vụ án Outreau, vụ án những nghi can giết ông Tỉnh trưởng (Préfet) Erignac, cựu Tỉnh trưởng Corse, hệ thống Tư pháp và Luật pháp của nước Pháp đang trải ra một giai đoạn khủng hoảng trầm trọng. Cộng thêm ngày nay, những khủng hoảng xã hội, từ những bạo loạn, gần như định kỳ ở các ngoại ô các thành phố lớn ở Pháp hay ở âu-mỹ hay ngay trong tuần qua, cơn bạo loạn ở thành phố Ferguson Missouri Huê kỳ. Các quốc gia tiên tiến tây phương âu-mỹ cần phải đặt lại vấn đề « làm sao các cộng đồng sống chung với nhau hòa thuận », « làm sao hòa nhập những văn hóa, tập tục, tôn giáo khác nhau sống cạnh nhau và cùng nhau xây dựng một xã hội chung với một quan niệm luật pháp và công lý chung?»

Nếu chúng ta định nghĩa «công bằng pháp luật» là nền tảng của «công lý» và «hệ thống tư pháp» thì ngày nay chúng ta nhận xét rằng hệ thống tư pháp của Cộng hòa Pháp ngày nay, phục vụ càng ngày càng «bất công» đối với « pháp danh nhân » (justiciables) nói riêng và đối xã hội nói chung. Hệ thống hoạt động chậm chạp, thủ tục tố tụng phức tạp, luật lệ, quy chế rườm rà, lợm thợm, những án lệ lẫn lộn, và nguy hiểm hơn nữa, những bản án sai lầm (erreurs judiciaires) trầm trọng. Những sửa sai, những biện pháp canh tân, bổ túc chưa có đủ thời gian để chứng minh một hiệu quả tích cực thì nay chúng ta, đúng hơn chúng tôi, những người công dân xứ Pháp và những nhà luật học sống trên đất Pháp, đang lo và sợ hệ thống luật pháp của đất Pháp đang đi vào những chệch hướng tiêu cực.

Ưu tư này không riêng gì cho nước Pháp cả, các quốc gia dân chủ tiên tiến trên thế giới đều gặp phải. Từ các quốc gia với những bộ luật « thực nghiệm » có quy ước, quy chế thành văn (như nước Pháp) cho đến các quốc gia với những « luật common law » (án lệ và tục lệ biến thành luật lệ). Ở các quốc gia như nước Pháp, hệ thống thẩm phán đoàn (juges) bị tắc nghẽn, và cả cá nhân các thẩm phán cũng là một trở ngại, tắc nghẽn cho hoạt động tư pháp và công lý.

Tiến trình hoạt động tư pháp bị bế tắc, trở ngại ? hay công lý bị trở ngại ? nghĩa là ngày nay chúng ta không định nghĩa được công lý , vậy thì :

1. Công lý và luật pháp: Công lý là gì? Luật pháp là gì? ai làm luật?

Thật là vớ vẩn, đặt một câu hỏi như vậy, một nhà luật học như chúng tôi, được đào luyện tại một quốc gia có một bộ Luật bộ như Bộ luật Napoléon. Vậy thì ...

Tất cả cái gì công bằng, đúng với công lý là phù hợp với luật pháp! Và luật pháp là những quy ước, quy chế thành văn. Ông thẩm phán, ông quan tòa chỉ chiếu vào quy chế thành văn, thành luật ấy mà phán xét rằng một hành động đúng hay sai (đối với luật). Luật lệ đo lường hành động đúng hay sai đối với quy chế biến thành luật. Dễ quá!

Nhưng cái khó của luật pháp là các quy chế thành văn thành luật ấy, mặc dù đã thành văn nhưng vẫn không thể đo lường trước, tiên liệu, và giải quyết mọi tất cả mọi khía cạnh. Các nhà đại luật gia, các thầy dạy luật học vẫn thường nhắc nhở rằng : hãy giữ tinh thần « làm luật » (esprit de loi) hãy giữ những hướng đi, những nguyên tắc của luật học, và đừng đi vào chi tiết của hệ thống sanh hoạt hằng ngày phức tạp của con người. Một luật lệ tốt là một luật lệ muôn thuở, phi thời gian tánh và phi nhân cách (une bonne loi est intemporelle et impersonnelle – câu định nghĩa của một trong những thầy luật của chúng tôi không nhớ của thầy nào). Đọc giả nào nhớ, xin nhắc tuồng dùm, muôn vàn cảm tạ.

« Mọi hành động xâm phạm đến người khác buộc người xâm phạm phải bồi thường » (Tout fait quelconque de l'homme qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé, à le réparer)

Điều 1383 của bộ Dân luật nước Pháp là một thí dụ, chỉ có hai câu để đưa ra những nguyên tắc. Nhưng những nguyên tắc ấy đã mở rộng cho hàng trăm trang giấy cho các án lệ. Công việc của các vị thẩm phán, các quan tòa là áp dụng những nguyên tắc ấy cho đúng vào những trường hợp kiện tụng khác nhau, mỗi trường hợp, mỗi biệt lệ.

Công lý không cứ ở bài viết, câu viết. Công lý là ở cái áp dụng từ cái nhân quan, góc độ nhìn của vị thẩm phán, quan tòa, bồi thẩm đoàn với ánh sáng của thực tại.

Cái khó khăn thứ hai, và là cái ưu tư của nhà luật học ngày nay là một điều luật (thành văn) bất cứ ai cũng viết được và có thể viết một cách bừa bãi.

Bừa bãi, vô trách nhiệm, chúng tôi muốn nói rằng : đáng lý một điều luật phải được viết trong tinh thần có chiều sâu, phi thời gian tánh, minh bạch, rõ ràng, và có tánh cách phổ thông, nhưng trái lại, ngày nay các luật lệ được viết với nhiều chi tiết, nhiều phần linh tinh, bổ túc, biệt lệ, trái với tánh cách phổ thông. « Ai ai cũng phải biết luật » (Nul n'est sensé d'ignorer la loi) : nhưng làm sao biết được khi có một sự lạm phát luật lệ, hằng trăm quy ước chồng chất lên nhau, cái nọ bổ túc cái kia, cái nọ phản ý cái kia. Quy chế công nhơn, quy chế công dân, cái gì cũng luật này luật nọ, kể cả luật giao thông, ..

Trong thời gian nhiệm kỳ dân cử, một thời gian nhiệm kỳ Quốc hội, là một thời gian để các vị dân cử làm luật. Những luật lệ, những quy chế sanh ra cho một nhiệm kỳ, sống với thời gian của nhiệm kỳ của nhà dân cử làm luật có còn đủ hiệu quả không ? Vì ai cũng làm luật được cả. Chúng tôi muốn nói đến những vị dân cử ấy. Và quyền lập pháp được xử dụng tối đa. Mỗi nhiệm kỳ dân biểu, thậm chí mỗi thay đổi chánh phủ, những vị tân cử đều muốn để tên mình « lưu lại một cái gì với núi sông ». Rồi tranh cãi giữa « phe cầm quyền » và « phe đối lập ». Làm luật để « giúp chánh phủ phe ta », nên rất nhiều luật do « chánh phủ tổ chức viết ra »... và đau đớn thay ! ... pháp trị là vậy !

Vì vậy, luật lệ hiện hành cũng do các nhà chánh trị làm ra. Và chúng ta cũng nhớ lại câu nói bất hủ của anh dân biểu Laignel (đệ tam cộng hòa Pháp) phán cho phe đối lập lúc bấy giờ : « quý vị sai về mặt luật học, vì quý vị là một thiểu số chánh trị, » (vous avez juridiquement tort parce que vous êtes politiquement minoritaires) »

Luật lệ đã biến thành công cụ chánh quyền, và không còn phục vụ công lý và xã hội nữa.

2. Sức mạnh bất công của Luật lệ

Câu nói bất hủ này của François Mitterrand, cựu Tổng thống của nước Pháp vào cuối thế kỷ 20 qua đã nói rõ cho chúng ta cái mâu thuẫn giữa luật lệ và công lý.

Trong quyển sách «Luật lệ, quyền làm luật và nền tự do (Droit, Législation et Liberté) », Frédéric Von Hayek (1899-1992, Nobel Kinh tế học 1974) một trong những vị thầy, thần tượng về mặt luật học và kinh tế học của chúng tôi, cho rằng những quy chế luật pháp đang quản lý đời sống chúng ta không có gì liên hệ đến Luật lệ cả, vì thiếu ánh sáng Công lý. Khủng hoảng về Luật và Công lý là một trong những đề tài thầy Hayek thường nói đến.

Những quy chế luật hiện hành (la législation) là luật thực nghiệm (droit positif). Luật thực nghiệm là những đạo luật được đề nghị và đã được thông qua bởi cơ quan lập pháp (và những dân cử lập pháp), và những án lệ biến thành án luật hiện hành .

Quy chế luật hiện hành (la législation) bỏ quên tinh thần làm luật bởi hai lẽ : lẽ thứ nhất là phe phái, lẽ thứ hai là tham vọng .

Về phe phái, dễ hiểu thôi. Nhà làm luật phải bảo vệ phe hành pháp của mình, các người đã bầu cho mình. Như vậy luật lệ biến thành một công cụ chánh trị bảo vệ một nhóm người , một giai cấp, tính chất phổ thông không còn nữa, chỉ còn tính chất đặc biệt : *priva lex*.

Về mặt tham vọng, phức tạp hơn. Nhà chánh trị nào cũng có tham vọng tạo một cuộc cách mạng xã hội, tổ chức lại xã hội, xã hội mới, con người mới .. « phải có danh gì với núi sông ». Hai lẽ ấy đều nguy hiểm cả, vì nhà làm luật quên đi cái tánh chất phổ thông của một điều luật, tánh chất phi thời gian tánh, phi nhơn cách. *Une bonne loi est intemporelle et impersonnelle*.

Nếu người làm chánh trị có một ý thức hệ cộng sản làm một bộ luật xâm phạm chủ quyền con người, đời sống, tự do và tư hữu luật ấy có phải là công lý không ? Hỏi tức là trả lời.

Để kết luận

Công lý và luật lệ là phải có những cố gắng tìm những phương cách giải quyết với những đề nghị thích ứng (*solutions ajustées*) những liên hệ giữa những con người.

Luật lệ giúp đỡ con người giải quyết những khó khăn ấy. Luật lệ phải là một quá trình tiến triển thận trọng, chín chắn, kiên trì để bảo vệ nhơn cách, nhơn phẩm và tự do cá nhơn. Con người phải là trọng tâm của mọi ưu tư công lý, vì luật lệ, công lý là của con người, cho con người.

Mong sao cho những người làm luật trong và cho một Việt Nam tương lai, độc lập, tự do dân chủ và công bằng có những suy nghĩ để có một mô hình Luật Pháp và Công Lý ấy ! Bởi vì ...

Ubi lex, ubi justitia. Ở đâu có Luật ở đấy có Công lý. Và chúng tôi cũng mong rằng Ubi jus, ubi lex, ở đâu có luật, công lý phải được thực hành.

Mong lắm !

Hồi Nhơn Sơn 29/08/2K14 Những ngày bực mình vì hỗn loạn chánh trị tại Pháp

Phan Văn Song Tiến sĩ Công Pháp

Ghi Chú

[1] **Magna Carta**: Magna Carta Libertatum hay bản Đại Công Ước là một Công Ước gồm 63 điều lệ do các hầu tước Anh quốc, vừa chiến thắng chiếm được London ngày 17 tháng 5 1215, sau cuộc nội chiến ngắn giữa nhà Vua và các công thần hầu tước, buộc nhà Vua Jean ký kết chấp nhận (tục gọi là Jean Vô Điền–Jean Sans Terre) ngày 15 tháng 6 năm 1215. Công Ước bảo đảm quyền tự do cá nhân, và ra luật Habeas Corpus ngăn cấm sự bắt nhốt bừa bãi. Bản Công Ước này là dữ kiện xưa nhất của một quá trình lịch sử đem đến sự thành hình một thể chế hiến (pháp) trị và pháp trị của chế độ luật học anh-mỹ – anglo-saxonne.

[2] **Serment du Jeu de Paume**: Lời thề ở Phòng Vũ cầu. Đây là một Giao Ước làm ngày 20 tháng 6 năm 1789 tại phòng Võ thuật môn Vũ Cầu (thủ yếu của Tennis ngày nay) ở Versailles, ngoại ô Paris Pháp, do 578 dân biểu thuộc thành phần Thứ Ba – Tiers État (Quốc Hội Nhà Vua États Généraux gồm ba thành phần : Quý Phái, Nhà Thờ và thành phần thứ Ba gồm các thương gia, kỹ nghệ gia, phú nông, trí thức, nghề tự do nhà báo, viết văn, bác sĩ luật sư ...) Tất cả thề ước quyết không tan hàng nếu không đồng thuận lập ra một bản Hiến Pháp. Đặt rõ vấn đề tổ quốc tối thượng – la souveraineté nationale và tam quyền phân lập – la séparation des pouvoirs, họ thành lập Quốc hội Lập hiến – Assemblée Constituante đầu tiên của Cộng hòa Pháp đi đến bãi bỏ nền phong kiến (4 tháng 8 năm 1789) tuyên bố Tuyên Ngôn Nhơn Quyền và Các Quyền Công dân (26 tháng 8 năm 1789) và đưa ra những quan niệm chánh của một Hiến Pháp (1791).

[3] Những cải cách xã hội của Mặt Trận Bình dân 1936: Mặt trận Bình dân phái tả thắng cử, thành lập chánh phủ Mặt Trận Bình dân. Luật lao động 40 giờ một tuần ra đời cùng với quyền nghỉ hưởng Mùa Hè có lương-congé payé. Từ đây bắt đầu một loạt cải cách, mặc dù mặt trận bình dân không còn nữa : 1945 các nghiệp đoàn lao động và quyền tham gia kiểm soát lao động ra đời cùng với hệ thống và luật An Sanh Xã hội – La Sécurité Sociale được tổ chức và Quyền Phụ nữ được phép bầu cử- droit de vote des femmes được nhìn nhận. Năm 1946, lời mở đầu của Hiến Pháp Đệ tứ Cộng hòa Pháp

chấp nhận quyền lao động – droit à l'emploi và quyền đình công – droit de grève..

[4] **Jules Ferry**: Jules Ferry 1832-1893, Bộ trưởng Bộ Giáo Dục từ năm 1879 đến 1883 của Đệ Tam Cộng Hòa Pháp, cha đẻ của chế độ giáo dục phổ thông tân thời của Pháp, đã cho ra đời những luật lệ Giáo dục Pháp buộc Giáo dục Tiểu học miễn phí (1881) bắt buộc và thể tục-laïc (1882) cho mọi công dân Pháp.

[5] **Cách mạng tháng Năm 1968**: Dưới tên Tháng Năm 68-Mai 68, lịch sử Pháp cận đại muốn nói đến một loạt dữ kiện xảy ra ở Pháp vào tháng 5 năm 1968. Những đòi hỏi thay đổi cải cách, canh tân của giới trẻ cho một thế giới mới đầy sáng tạo,(qua những phát biểu như xuống đường, sinh viên biểu tình, đình công, chiếm trường học để xét lại, đặt lại những quan điểm, nhân quan, chống chế độ và hệ thống suy nghĩ gia đình thủ cựu của chánh phủ Tướng De Gaulle lúc ấy... ..) đã đánh dấu một giai đoạn, đánh dấu một sự thay đổi lớn về mặt văn hóa, chánh trị và xã hội của thế kỷ 20 Pháp.